

ПРИНОСЪТ НА СТЕФАН Л. КОСТОВ В ПРОУЧВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА КУЛТУРА

Теменуга Георгиева

Активната творческа дейност на Стефан Л. Костов (1879–1939) в областта на етнографията и музейното дело се развива в периода между двете световни войни, макар че интересите му в тази насока се оформят значително по-рано. Като студент по славянска филология в Софийския университет безспорно влияние върху него оказват възгледите на неговите учители – професорите Иван Д. Шишманов и Л. Милетич, които, подобно на редица видни български езиковеди след Освобождението, насочват своите научно-изследователски дирения към народната култура. Сам наследник на родолюбив възрожденски род от Банско Ст. Л. Костов не остава настрана от тези тенденции.

Не по-малко ползотворна роля в това отношение има двегодишната му специализация по славянско езикознание във Виена (1907–1909), в чиито академични среди етноложката и фолклорна проблематика е особено актуална. Лекциите по филология и етнография, които слуша там при проф. В. Ягич, К. Иречек и М. Решетар, несъмнено допринасят за окончателното насочване на неговите интереси към традиционната култура, бит и изкуство на българския народ.

След завръщането си в България през 1909 г. Ст. Костов е назначен за уредник в Народния етнографски музей в София, а по-късно (1925) и за негов директор, на който пост остава до края на живота си (Вакарелски 1943: 3–6; Константинов 1960: 197; Тодоров 1961: 14–16; Панова 1987: 10–13). Там той разгръща активна административно-организационна дейност, която допринася много за развитието и обособяването на музея като самостоятелен научен институт и за израстването му като основен специализиран център за етнографски проучвания. Голяма роля за това в научно-методологично отношение изиграват “Известията на Народния етнографски музей”. Периодичното им излизане в годините на следвоенната икономическа криза в България се дължи на основания през 1921 г. по инициатива на Ст. Костов и А. П. Стоилов дарителски фонд “Г. С. Раковски” (Тодоров 1980: 149). На практика “Известията” са първото специализирано етнографско издание, на чиито страници се осветляват редица проблеми и явления на народната култура и бит. Сам Костов е един от редакторите и основен сътрудник на ИНЕМ, където са публикувани повечето му научни приноси.

Още като уредник той съдейства за участието на България през 1921 г. на международното благотворително изложение в Женева, където представената сбирка от етнографски материали (народни шевици и женски народни

костюми от Северна България и Македония) прави силно впечатление. По негови собствени думи, които четем в раздела “Рецензии и книгопис” на ИНЕМ, това участие е “първа стъпка към популяризиране на нашето народно изкуство вън от страната ни” (Костов 1921а: 217). Година по-късно той е командирован да организира представянето на България на подобна международна изложба в Англия, където изложените народни шевици, носии и тъкани предизвикват голям интерес със своята богата орнаментална украса и колорит (Костов 1923а: 179–191).

Освен че допринася за популяризирането на някои прояви на българското народно изкуство сред западноевропейската общественост, Ст. Костов развива и активна събирателска дейност за нуждите на Етнографския музей. Резултат от неговите обиколки из Македония е значителна сбирка от народни костюми, сокаи, шевици, тъкани, металически накити от този край. Като се има предвид засиления процес на отмиране на елементите на традиционната народна битова култура в началото на ХХ в., събирателското дело на Костов получава заслужено признание от неговите последователи (Вакарелски 1943: 4–5). Наред с това по време на неговото административно управление фондовете на музея се попълват значително с множество оригинални образци из областта на материалната народна култура, бит и изкуство от почти цяла България.

Не по-малки са заслугите му през този период за уреждането на редица етнографски изложби в страната. Той е и един от основните организатори на IV Конгрес на славянските географи и етнографи в София през 1936 г., на който присъстват изявени учени от редица европейски държави.

Като ученик на Ив. Шишманов в своята етнографска дейност (както в научно-методологично, така и в организационно отношение) Ст. Костов без съмнение търпи силното влияние на неговите програмни идеи, публикувани на страниците на СБНУ (Шишманов 1889: 1–64; 1894: VII–XI). В резултат той дава своя принос за създаването на народоучно дружество, което да работи за издирване и съхранение на все по-бързо отмиращите традиционни културно-битови прояви на народния живот¹. Костов е избран за секретар на изпълнителния комитет на основаното при Народния етнографски музей през 1925 г. първо Българско етнографско общество, което за жалост не успява да развие сериозна дейност². Значително по-късно, през 1938 г., по негово настояване и с неговото активно съдействие, се подновява работата на Българското народоучно дружество в София, където той отново е член на настоятелството (Вакарелски 1943: 13).

Заслугите на Ст. Л. Костов за българската етнография обаче не се изчерпват само с административно-организационната му дейност. Не по-малко значение има и неговата научно-изследователска работа предимно в областта на народната материална култура и изкуство. В началото на научните му занимания неговите етнографски интереси все още не са достатъчно конкретизирани. Поради това първите му проучвания са опит да осветли в сравнително-аналитичен план различни прояви на народната култура.

Така например в статията “Култът на Герман у българите” са изложени оскъдните до момента сведения за един специфичен народен обичай за дъжд в Северна България и е приведен сравнителен материал за сродни обичаи в Румъния и Русия (Костов 1912/13: 108–124). На тази основа авторът проявява стремеж за научна интерпретация на смисъла и произхода на характерната в случая обредна практика.

Не по-малко интересна е и другата му ранна самостоятелна работа: “Изображението на св. Георги в българския народен накит”, която на практика е първото му съприкосновение с народното изкуство в областта на металните накити (Костов 1912: 187–201). Изображението на св. Георги върху накитите за глава (т. нар. тепелъци), както и върху други женски метални украшения (като пафти, медалиони), Ст. Костов обяснява с широко разпространените народни вярвания за светеца, а ключа на неговата богата орнаментална символика търси в народната духовна култура. В подкрепа привежда редица обичаи, обредни практики и фолклорни материали, свързани с честването на св. Георги, което свидетелства за обстойното му познаване на обнародваните народописни материали и изобщо на етнографската литература до момента. Наред с това авторът поддържа схващането за антично влияние в християнизирания образ на светеца, като разглежда неговото изображение в сходство с това на тракийския конник, чийто прототип вероятно се крие в древните египетски митологични изображения. Опитът за семантично осмисляне на това антично влияние върху българските народни представи и вярвания за св. Георги носи белега на методологическите концепции на миграционната школа, към чиито принципи на сравнително-исторически анализ Ст. Костов продължава да се придържа и в своите по-късни работи. В крайна сметка той определя разпространеното изображение на този популярен светец върху металическите накити на омъжените жени като резултат от народното схващане за него не само като покровител на земеделието и скотовъдството, но и като “покровител на любовта и брака”. В случая не е обърнато внимание на едно евентуално апотропейно осмисляне на образа на св. Георги като “...небесен рицар, който отгонва злите духове, пакостни за човека и особено за жената-родилка” (Арнаутов 1943: 66).

Въпреки че в по-късните си работи Костов не се връща повече към тази тема, възгледите му относно подобно принципно предпазно осмисляне на накитите търпят развитие и това проличава в статията му “Амулети против уроки” (Костов 1921б: 91–112). В нея той изказва вярното предположение, че много украшения (в това число и металните) започват да играят роля на амулети и обратното – много амулети, чието значение е вече забравено, се носят като накити. Интерес представлява направеният кратък сравнителен преглед в хронологичен план на разпространението на суеверните представи, свързани с лошия поглед и урочасването. Авторът разглежда аналогични народни вярвания относно подобни зловредни въздействия и средствата за тяхното отстра-

няване, разпространени както сред българския, така и сред други етноси. В резултат достига до правилния извод, че широко разпространеното по цял свят суеверие за лошия поглед “в основата си навсякъде е възникнало самостоятелно” и неговите корени се крият дълбоко в народните мирогледни понятия и демонологични представи. Направен е опит за типологизация на различните видове амулети, с поясняване на тяхната функционална и семантична същност. Въпреки че не претендира за изчерпателност, с подробните описания и приложения снимков материал на съхраняваните в Народния етнографски музей предмети с апотропейна роля, статията дава обилна изворова база за проучвания в тази насока.

От подобна гледна точка не по-малък интерес буди изследването на Ст. Костов за разпространения и у нас обичай да се поднасят оброчни дарове, разновидност на които представляват вотивите (Костов 1922: 15–22). Изяснявайки техния общ характер и функционално предназначение, авторът търси произхода на обичая още в дълбока древност. Сходните практики у редица народи да се поднасят подобни оброчни предмети в случай на болести, беди, нещастия и пр. са разгледани като отражение на стари (езически) мирогледни представи и вярвания. Въпреки повърхностния сравнителен анализ относно разпространението на този обичай, статията е опит да се изясни същността на вотивите, които в съпоставка с останалите оброчни дарове имат по-ясно изразена семантична натовареност³.

Следва да се отбележи, че публикациите на Ст. Костов за амулетите против уроки и вотивите представляват първия опит в етнографската ни литература тези обредни по своята същност предмети да се разглеждат не само според тяхната функция, но отчасти и като прояви на народното изкуство (Ангелова 1985: 346).

С подобен подход се отличава изследването му относно двойната функция на парите (и техните разновидности), широко използвани освен като разменно средство и като накит (Костов 1923б: 130–141). Статията “Парите като накит” е опит да осветли в историко-хронологичен план произхода, разпространението и художествената стойност на подобен вид накити. Направените препратки и сравнения обаче се отнасят само до наличието на аналогични украшения у примитивните народи, в резултат на което тяхната поява и битуване се обяснява с естествения стремеж към украса на тялото и с желанието за демонстриране на имотно състояние. Проучвайки ролята, която видовете парични форми (раковинки, мъниста, монети и др.) имат в женските накити у нас, Костов набляга предимно на тяхната естетическа функция. От вниманието му не убягва и тяхното възможно апотропейно предназначение, но не се заема с осветляването му. Статията представлява интерес с обстоянните описания на някои разпространени в България женски накити за глава и тяло, с приложените 14 снимки на косичници, подбрадници, сокаи, нагръдни наниз и пр., с добросъвестните указания на използваните при направата им видове монети.

Това първо по рода си у нас изследване на Костов поставя за научно осветляване редица проблеми относно появата, развитието и художествената стойност на монетните накити.

Пряка връзка с проучванията на Ст. Костов върху народното изкуство и художествено-естетическия вкус на българите имат статиите му относно някои отделни части от народните носии, като убрусите и сокаите, характерни със своята форма и орнаментална украса (Костов 1921с: 3–16; 1925: 3–15). В тези изследвания те са разгледани преди всичко като специфичен женски накит за глава, чийто произход се търси в дълбока древност и се обяснява с източно влияние. В основната си част материалите, предмет на научно наблюдение, са събирани лично от автора в Македония преди Първата световна война. Тогава е налице засилен процес на тяхното отмиране като елемент от ежедневно народно облекло, при спорадично запазване на обредната и естетическата им функция. Заедно с подробните описания на формата и шевичната орнаментика, с диалектните наименования на отделните съставни сокайни части и приложения снимков материал, статиите му имат характер на ценно изворово градиво. Интерес представлява направената характеристика на разнообразните орнаментални мотиви на везбената украса по убрусите и сокаите.

Спирайки внимание върху разпространението на сокая в някои централни области на Северна България (Габровско, Еленско, Търновско, Дряновско) и Македония, Ст. Костов косвено застъпва идеята за етническото единство на народните носии от вътрешността на страната и тези в македонската област. Както сам изтъква, “между българския и македонския сокай ще да е имало една непрекъсвана връзка”, но нейното изясняване не е приоритет в настоящето му изследване. Направеният опит за извеждане произхода на думата “сокай” (от латински език, като евентуално италианско влияние) също не е достатъчно аргументиран.

Като цяло Ст. Костов разглежда произхода и развитието на сокая и неговата везбена украса в духа на миграционната теория, предимно като чуждо влияние. В случая не се отдава съществено значение на местната народна художествена традиция, която според автора се явява по-скоро съхранител и преносител на мотивното богатство и колорита на старинния източноазиатски и византийски орнаментален стил⁴.

Художествено-естетическата страна на редица елементи на народната материална култура и бит, които по своя характер могат да се разглеждат като прояви на народното изкуство, определено заема значително място в изследванията на Ст. Л. Костов. В известен смисъл насоките, в които ще се развиват неговите основни етнографски проучвания, са очертани още през 1920 г. в статията му “Българско народно художествено творчество” (Костов 1920: 121–128). Тя е опит за научно осветляване и обща характеристика на проявите на творческия гений и естетическия вкус на българката посредством принципите на сравнително-историческия анализ. В статията ученият изхожда

от принципно вярната позиция, че под народно художествено творчество “трябва да се разбира преди всичко колективното творчество на общата маса на народа, което се проявява в домашната индустрия”. От тази позиция той разглежда народното облекло като “първо по значение произведение на домашната ни индустрия”, а неговата орнаментална украса (шевична и тъканна) – респективно като основен дял на народното изкуство. И тук се проявява склонността на Костов да търси чужди влияния в развитието на формите и орнаментиката на народните костюми, въпреки че не отхвърля техния славянски произход.

Тази ранна публикация носи редица слабости, тъй като не обхваща всички страни и явления на художественото народно творчество, а направените изводи не са достатъчно издържани и аргументирани. Все пак тя поставя за научно осветление някои основни проблеми относно проучването на народното облекло и неговата украса, които касаят предимно произхода, културно-историческото му развитие и художествен стил. Самият автор обаче в по-късните си изследвания не е достатъчно последователен в тяхното изясняване (Велева 1958: 260).

Ст. Костов счита шевичната и тъканната орнаментация на народното облекло за “типичен представител на българското художествено творчество”. Впечатлен от голямото колоритно и мотивно разнообразие на българската шевица, която “се характеризира технически с извънредно дребен бод и сърчна, хубава изработка, художествено – с топла, хармонична многоцветност, правилни геометрически стилизирани растителни или животински орнаменти и издържана композиция”, той се заема с популяризирането на този основен дял от народното изкуство (Костов 1920: 125). От замислената поредица издания под надслов “Български народни шевици”, която да представи народното везбено майсторство в различните български области и която не успява да се реализира напълно – излизат само две части.

Още в началото на своята етнографска дейност, през 1913 г. Ст. Костов издава първия по рода си албум с шевични образци от Западна и Северозападна България (Костов 1913)⁵. В предговора са изтъкнати някои съществени черти от тяхната тематика, колорит и композиция. Показаните в 24 цветни таблици шевици са разгледани по-скоро като отделни художествени произведения, без да се потърси връзка с духовната и битова култура на техните творци. До голяма степен това се дължи на обстоятелството, че те са изследвани от позицията на музейни материали, извадени от конкретната им жизнена среда. Все пак ученият не отхвърля етническата специфика, която носи българската шевица, независимо от наслоените чужди влияния в нейното развитие. Въпреки че сам не е достатъчно последователен в изясняването ѝ, в предговора към второто издание на албума той формулира много точно причините и задачите, които налагат нейното изследване като основен дял на народното художествено творчество: “Много нещо е изчезнало и продължава да се губи под влия-

нието на новата култура у нас. Останалото обаче, трябва да се събере, систематизира, според произхода си между разните етнографски области, да се изучи сравнително, да се изследват изворите, разните влияния по съседство и сношение с други народи, да се установят старите и новите, чуждите и оригиналните елементи, та по такъв начин да се характеризира българския народен орнамент като паметник на българската националност”.

Вторият албум с шевици от Югозападна България и Македония излиза 15 години по-късно в съавторство с Е. Петева (Костов, Петева 1928). В предговора е направен кратък преглед на историческото развитие на българската шевица, чиито основни белези се търсят в механичното пренасяне на орнаментиката от средновековното аристократично облекло в народното изкуство. При опита за сравнително съпоставяне с везбеното творчество на другите балкански и славянски народи съавторите стигат до извода, че българската шевица е славянска по своя характер и произход, но в художествено отношение търпи силното влияние на византийския и ориенталския орнаментален стил.

Прави впечатление, че макар да отдават предпочитание на теорията за миграцията на орнаменталните мотиви, авторите не отхвърлят напълно самобитните, оригинални прояви в народното изкуство, без да се стремят към тяхното изясняване. В този смисъл те разглеждат везаните украси като “произведения на българския дух и творчество”, където чуждите влияния “съвсем не намаляват оригиналността и художествената цена на българската народна шевица” (Костов, Петева 1928: 6–7). Погрешен е обаче подходът, в резултат на който достигат до подобни виждания. Поради това самостоятелността и разнообразието на художествените орнаменти в творчеството на отделните народи те отдават не на тяхното специфично историческо развитие и етнокултурни особености, а единствено на “свойството на човешкия дух да индивидуализира”. В тази връзка направената интерпретация на изложения материал се ограничава в рамките на художествено-естетическата декорация. Независимо от това, с вещия подбор на регионални шевични образци, албумите допринасят безспорно за популяризирането и осветляването на този дял от българското приложно народно изкуство.

Подчертано приносен характер в областта на материалната народна култура имат проучванията на Ст. Костов върху традиционните носии в Северозападна и Югозападна България, които стават главен обект на неговите научни занимания. На страниците на ИНЕМ той публикува поредица от статии, в които обстойното описание на съставните елементи на народното мъжко и женско облекло в изследваните райони е съпроводено с изчерпателно указание за съответстващата им народна терминология (Костов 1927: 14–26; 1928/29: 135–148; 1930/31: 73–102; 1936: 33–44). Като цяло статиите свидетелстват за разширяване и задълбочаване на изследователските му интереси в тази насока, които вече не се ограничават върху някои художествено-естетически допълнения или отделни части от народния костюм.

Едно от достоинства на тези публикации е техният монографичен характер, където наред с наличния изворов материал като източник на етнографски данни са използвани редица писмени исторически паметници – хроники и пътеписи (Велева 1958: 264). Прилагайки сравнително-историческия метод на изследване и привеждайки в подкрепа езикови паралели в наименованията на отделните костюмни части у различните славянски народи, Ст. Костов все повече се доближава до идеята за старинния славянски произход на народните носии. Развитието на неговите възгледи за изясняване същността на облеклото в етногенетичен аспект е изразено най-ясно в последната му публикация по темата – “Останки от старото славянско облекло в България”, която носи белези на обобщение. В нея категорично е застъпена тезата, че “всички тези чужди влияния в накита и отделни костюмни части не пречат на основния характер на нашата народна носия, която по произход е чисто славянска” (Костов 1938: 331).

Заслуга на автора е и очертаване ареала на разпространение на белодрешната мъжка носия в западните части на България в края на XIX и началото на XX в. Отбелязана е и все по-засилващата се тенденция на постепенно изменение и отмиране на традиционното народно облекло в резултат на новите условия на живот.

Въпреки това проучванията му не излизат далеч от рамките на обстоятелственото описание относно форми, колорит, материя, художествена орнаментика. Така на практика той разглежда облеклото по-скоро като изолирана проява на народната култура, без да отчита достатъчно взаимовръзката и обусловеността от природно-икономическите условия и местните културно-битови особености.

В опитите си да установи развитието на отделни части на народния костюм и стиловите характеристики на шевичната му украса, Ст. Костов все още е склонен да търси чужди (предимно източни) влияния. В това отношение не прави изключение от редица български учени през този период, които в своето научно дело се придържат към принципите на миграционната школа⁶.

Резултат от стремежа му към цялостно осветляване на народния костюм е статията му “Балканските цървули”, която допринася за изследването на веществената страна на народната култура (Костов 1933:221–226). Като прибягва до сравняване на сходствата във формата и терминологията на цървулите у другите балкански народи, авторът извежда техния славянски произход.

Интересите му в областта на материалната култура не се ограничават само в рамките на народното облекло и неговите художествени елементи и самостоятелни допълнения. Принос в тази насока са и проучванията му относно прелиците и жилищната архитектура в Банско, чиито резултати са публикувани на страниците на ИНЕМ. В статията “Прелици” Ст. Костов проследява в исторически план произхода на познатите наименования на един популярен уред за женска домашна работа – прелица, прелка, фурка, хурка, урка (Костов 1924: 25–32). Наред с това той акцентира върху развитието на различните видове прелични форми и съответната им орнаментика съобразно техниката на изра-

ботка и художествено-естетически стил. Авторът оставя ценна информация за тяхното разпространение не само в отделни български области, но и на Балканския полуостров, като посредством сравнителния метод на изследване установява някои сходства и разлики. Въпреки че не претендира за изчерпателност, статията му представлява интерес като изворов материал, още повече че е придружена с фотоси на 28 вида прелици, обособени в 6 групи според начина на изработка и сходството във формата и украсата.

С богат снимков материал и скици е придружена и статията му “Стари къщи в Банско”, която несъмнено е принос към проучванията за развитието на народната жилищна архитектура в този регион (Костов 1926: 7–26). Вниманието заслужават подробните описания на банския тип къщи от втората половина на XVIII и началото на XIX в., включващи начин на градеж, строителни материали, вътрешно разпределение, функционални характеристики. Опитът за научно осмисляне на възникването и развитието на разглежданите жилищно-архитектурни образци отново до голяма степен е направен в духа на миграционната теория, като се дава предимство на взаимстванията и чужди, външни влияния.

На Ст. Л. Костов българската етнография дължи едно от най-обстойните краеведски проучвания между двете световни войни. В това отношение той следва почина на Д. Маринов и Й. Захариев, оставили крупни етнографски регионални изследвания върху веществената култура на населението в Северо-западна България и Кюстендилското краище (Маринов 1901; Захариев 1918).⁷

С точността на направените наблюдения трудът му “Селски бит и изкуство в Софийско” (издаден в съавторство с Е. Петева) представлява обширен, обобщен преглед на значителен дял от народната култура на шопите (Костов, Петева 1935). В него се проявява вещият изследователски усет на Костов относно характерните специфики на местния бит, диалектни понятия и нрави. На базата на богат етнографски и лингвистичен материал е направен опит в сравнително-исторически план да се осветли произходът на наименованието “шопи”, да се проследи развитието на традиционното народно жилище и облекло, на семейно-родовия институт, на бита, поминъка и порядките на селското население в Софийската област. В хода на изложението авторът използва както лични наблюдения, така и сведения на други изследователи, които свидетелстват за традиционния характер и специфичните особености на бита и материалната култура на местното население, формиращо една от най-ясно обособените и колоритни етнографски групи в България – шопската.

За съжаление духовната страна от живота на шопите не е предмет на изследване от съавторите, което щеше да повиши научната стойност на труда и да даде цялостен, завършен облик на културата на тази етнографска група. Изключения правят някои спорадични, повърхностни сведения за народни ярвания и обичаи.

Безспорно едно от достойнствата на тази книга са приложените в края 34 цветни и черно-бели таблици с типични за региона шевични орнаменти,

както и съпътстващите текста 160 образци (снимкови или графични) на различни елементи от материалната култура на населението в този край (жилищни и стопански постройки, народни носии, оръдия на труда, битови предмети и интериор, накити, сцени на стопанска дейност и пр.). Освен че онагледяват изложените сведения за селския бит и народно изкуство в Софийско, те придават по-голяма документална стойност на труда като ценна основа за сравнителни проучвания. Без съмнение това монографично изследване представлява един от най-значимите етнографски приноси на Ст. Костов и увенчава неговата близо тридесетгодишна научна дейност.

Като етнограф той принадлежи към академично подготвеното поколение български учени, някои от които (като Хр. Вакарелски, Й. Захариев, Е. Петева и др.) в годините между двете световни войни насочват своите основни изследователски интереси към традиционната материална култура и изкуство на нашия народ. Със своето научно дело те следват заложените от Шишманов програмни насоки за развитието на българската етнография и допринасят на практика за разширяване на нейната предметна област.

В научно-методологично отношение Ст. Л. Костов е под силното влияние на своя учител Ив. Шишманов, в резултат на което етнографските му изследвания са осмислени на базата на сравнително-историческия метод, прилаган в духа на миграционната теория. Те не правят изключение от общото методологично състояние на етнографските проучвания както в България, така и в европейската наука. При тълкуването на произхода и характерните естетическо-стилови особености на редица елементи от традиционната материална култура и изкуство той е склонен да търси предимно заимствания и чужди влияния, което води до някои неоснователни изводи. В това отношение търпи критика от по-късни изследователи (Коев 1965: 55; Тодоров 1980: 149–150). Въпреки това не изпада в крайности, а някои от възгледите му търпят развитие, което е видно особено в по-късните му приноси, касаещи народните носии. Като цяло слабостите в проучванията на Костов до голяма степен се дължат на недостатъчно задълбочената аргументация при опитите за научно-художествена интерпретация, както и на факта, че изследваните елементи на народния бит и изкуство се разглеждат изолирано, без да се отчита техният синкретичен характер в контекста на цялостната народна култура.

Неговите етнографски трудове несъмнено имат редица достойнства. Те обхващат една недостатъчно проучена или слабо застъпена в предходния период от развитието на науката проблематика, осветляваща специфични явления от материалната култура и изкуството на българския народ – традиционни носии и самостоятелни техни части, битови и обредни предмети, накити и др. Костов е един от първите, който при тяхното изследване акцентира върху художествено-естетическата им стойност. С верността на направените наблюдения, със стремежа към сравнително-исторически анализ, с точните, добросъвестни и обстойни описания, с приложения обилен илюстративен материал трудовете му представляват интерес и днес.

БЕЛЕЖКИ

¹ В редица от научните публикации на Ст. Костов прозира неговата болка и загриженост за постепенното отмиране на самобитната култура на българския народ под влияние на новите социално-икономически условия. Активното му отношение за необходимостта от опазване и популяризиране на това културно богатство е отразено най-ясно в статията му “Към народната култура” (Просвета, I, 1936, 8, 897–901). На тази идея е подчинена и цялата му събирателска и научно-организационна дейност.

² Съобщение за основаването на това общество Ст. Костов публикува в ИНЕМ, г. V, 1925, кн. 1–4, с. 135.

³ “Разликата между черковните дарове със същите мотиви, като нимби и ръце на светци, свещи, восък, пари, кърпи, дрехи, украшения и др., и вотивите е, че последните са символи: те символизират заболяла част или цяло тяло, желание за дете, желание за плодородие и преуспяване и пр.” (Костов 1922: 21).

⁴ Сходно мнение застъпва в едно свое изследване и Кр. Миятев, който разглежда произхода на сокая като влияние на византийското аристократично облекло, преминало в средите на българската аристокрация и по-късно намерило свое отражение и разновидности в аналогични женски накити за глава, характерни за празничното народно облекло (Миятев 1943: 15–48).

⁵ Албумът е издаден от Министерството на търговията, промишлеността и труда и преиздаден през 1929 г.

⁶ Сам Ив. Шишманов в своята студия “Към терминологията на българските народни носии” (СпБАН, XLV, 1933, 107–120) изтъква, че въз основа на народните костюми, носещи белега на чужди влияния, следва да се правят крайно предпазливи изводи в етнопсихологически и естетически план.

⁷ Ценни приноси в това направление са и по-късните трудове на Й. Захариев — “Каменица” (СбНУ, XL, 1936) и “Пиянец” (СбНУ, XLV, 1949).

ЛИТЕРАТУРА

Ангелова, 1985: Ангелова, Р. Обредни предмети. – В: Етнография на България, III, С., 1985, 345–353.

Арnaudов, 1943: Арnaudов, М. Стефан Л. Костов. – Летопис на БАН, XXIII (за 1939/40), С., 1943, 63–78.

Вакарелски, 1943: Вакарелски, Хр. Стефан Л. Костов. – ИНЕМ, XIV, 1943, 3–14.

Велева, 1958: Преглед на проучванията на българските народни носии. – ИНЕМ, № 3, 1958, 239–280.

Захариев, 1918: Захариев, Й. Кюстендилското краище. – СбНУ, XXXIII, 1918.

Коев, 1965: Коев, Ив. Състояние на проучванията върху народното изкуство в България. – ИЕИМ, № 8, 1965, 55–64.

Константинов, 1960: Константинов, Г. Писатели-реалисти. Книга втора. С., 1960.

Костов, 1912: Костов, Ст. Изображението на св. Георги в българския народен накит. – В: Сб. В чест на Л. Милетич по случай 25-годишната му книжовна дейност (1886–1911), С., 1912, 187–201.

Костов, 1912/13: Костов, Ст. Култът на Герман у българите. – ИБАД, III, 1912/13, 108–124.

- Костов, 1913:** Костов, Ст. Български народни шевици. Първа част. Западна и Северозападна България, С., 1913.
- Костов, 1920:** Костов, Ст. Българско народно художествено творчество. – В: Сб. в чест на проф. Ив. Шишманов, С., 1920, 121–128.
- Костов, 1921а:** Костов, Ст. Благотворителен пазар в Женева. – ИНЕМ, I, № 3–4, 1921а, с. 217.
- Костов, 1921б:** Костов, Ст. Амулети против уроки. – ИНЕМ, I, № 2, 1921б, 91–112.
- Костов, 1921с:** Костов, Ст. Сокаи. – ИНЕМ, I, № 1, 1921с, 3–16.
- Костов, 1922:** Костов, Ст. Вотиви. – ИНЕМ, II, № 1–2, 1922, 15–22.
- Костов, 1923а:** Костов, Ст. Доклад за етнографска изложба. – Училищен преглед, XXII, № 4–5, 1923а, 179–191.
- Костов, 1923б:** Костов, Ст. Парите като накит – ИНЕМ, № 3–4, 1923б, 130–141.
- Костов, 1924:** Костов, Ст. Прелици. – ИНЕМ, IV, № 1–2, 1924, 25–32.
- Костов, 1925:** Костов, Ст. Македонски убруси и сокаи. – ИНЕМ, V, № 1–4, 1925, 3–15.
- Костов, 1926:** Костов, Ст. Стари къщи в Банско. – ИНЕМ, VI, № 1–4, 1926, 7–26.
- Костов, 1927:** Костов, Ст. Софийска носия. – ИНЕМ, VII, № 1–4, 1927, 14–26.
- Костов, Петева, 1928:** Български народни шевици. Втора част. Югозападна България и Македония, С., 1928.
- Костов, 1928/29:** Костов, Ст. Трънска носия. – ИНЕМ, VIII – IX, 1928/29, 135–148.
- Костов, 1930/31:** Костов, Ст. Белодрешковци в Северозападна България – ИНЕМ, X – XI, 1930/31, 73–102.
- Костов, 1933:** Костов, Ст. Балканските цървули. – В: Сб. в чест на Ан. Т. Иширков по случай 35-годишната му професорска дейност, С., 1933, 221–226.
- Костов, 1935:** Костов, Ст. Към народната култура. – Сп. Просвета, I, 1935, 897–901.
- Костов, Петева, 1935:** Костов, Ст., Е. Петева. Селски бит и изкуство в Софийско. – В: Материали за историята на гр. София, изд. Български археологически институт, кн. VIII, С., 1935.
- Костов, 1936:** Костов, Ст. Радомирска носия. – ИНЕМ, XII, 1936, 33–44.
- Костов, 1938:** Костов, Ст. Останки от старото славянско облекло в България. – В: Сб. на IV Конгрес на славянските географи и етнографи в София – 1936, С., 1938, 327–332.
- Маринов, 1901:** Маринов, Д. Градиво за веществената култура на Западна България. – СбНУ, XVIII, 1901.
- Миятев, 1943:** Миятев, Кр. Царска корона в селска хижа. – ИНЕМ, XIV, 1943, 15–48.
- Панова, 1987:** Панова, Сн. Ст. Л. Костов. Творчески портрети. С., 1987.
- Тодоров, 1961:** Тодоров, А. Ст. Л. Костов. Литературно-критически очерк. С., 1961.
- Тодоров, 1980:** Тодоров, Д. Етнографията в България през периода на капитализма. – В: Етнография на България, I, С., 1980, 134–150.
- Шишманов, 1889:** Шишманов, Ив. Значението и задачите на нашата етнография – СбНУ, I, 1889, 1–64.
- Шишманов, 1894:** Шишманов, Ив. Предговор към кн. X на СбНУ, VII – XI, 1894.